

Допіряк Богдан,

аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПІДРИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ (СТ. 111 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Однією з форм державної зради (ст. 111 КК України) є надання громадянином України іноземній державі, іноземній організації та їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України. Таким чином, відповідна форма державної зради включає такі елементи: 1) суспільно небезпечне діяння – надання допомоги; 2) адресат (суб'єкт злочину) – громадянин України; 3) адресат – іноземна держава, іноземна організація або їх представники; 4) предмет протиправної допомоги – підривна діяльність. І якщо практично всі ознаки є визначені, то поняття «підривна діяльність» - оцінне, оскільки ні в КК України, ні в інших нормативно-правових актах воно не роз'яснюється. Відповідно й виникають труднощі під час кваліфікації за ст. 111 КК України стосовно з'ясування змісту цього поняття,

Звертаємо увагу на те, що окремі міжнародні документи, які є частиною національного законодавства України, оперують таким поняттям, як «підривна діяльність». Так, у Декларації Генеральної Асамблеї ООН про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, обмеження їх незалежності й суверенітету від 21.12.1965 № 2131 (XX) [1], Декларації Генеральної Асамблеї ООН про зміцнення міжнародної безпеки від 16.12.1970 № 2734 (XXV) [2] та в Декларації Генеральної Асамблеї ООН про недопустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав від 09.12.1981 № 36/103 [3] йдеться про те, що принцип відмови від інтервенції та невтручання у внутрішні справи держав включає, зокрема, суверенне та невід'ємне право держави вільно визначати свою власну політичну, економічну, культурну та соціальну системи, розвивати свої міжнародні відносини та здійснювати невід'ємний суверенітет над своїми природними ресурсами відповідно до волевиявлення свого народу без, у тому числі, підривної діяльності; обов'язки держави утримуватися, зокрема, й від підривної діяльності, яка спрямована проти іншої держави або групи держав, утримуватися від підтримання осіб, які здійснюють підривну діяльність проти третіх держав, а також утримуватися від організації, навчання, фінансування або озброєння політичних та етнічних груп на своїх територіях чи на територіях інших держав з метою здійснення підривної діяльності в інших державах [3]. При цьому жодна держава не

повинна організовувати, розпалювати, фінансувати, підбурювати чи допускати підривну діяльність, спрямовану на насильницьке повалення конституційного ладу іншої держави, сприяти такій діяльності [1; 2].

Таким чином, як випливає з указаних міжнародних документів, підривна діяльність може здійснюватися однією державою проти іншої; спрямована така діяльність проти насильницького повалення конституційного ладу іншої держави; порушує суверенне та невід'ємне право держави вільно визначати свою власну політичну, економічну, культурну та соціальну системи, розвивати свої міжнародні відносини та здійснювати невід'ємний суверенітет над своїми природними ресурсами відповідно до волевиявлення свого народу.

Практично такого ж значення надається поняттю «підривна діяльність» окремими науковцями у складі державної зради у теорії кримінального права. Адже переважно підривна діяльність асоціюється із заподіянням конкретної шкоди тому чи іншому компоненту національної безпеки, а саме національним інтересам (життєво важливим інтересам людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечним умовам життєдіяльності і добробут її громадян) (п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України») [4]. Наприклад, О. Ф. Бантишев та О. В. Шамара вважають, що підривна діяльність вчиняється з метою підриву чи ослаблення конституційного ладу України, нанесення шкоди суверенітету, територіальній цілісності і недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України» [5, с. 73; 6, с. 94]. М. І. Хавронюк пише, що «підривною слід визнавати будь-яку діяльність, пов'язану зі спробою зміни системи вищих органів державної влади нелегітимним шляхом, з втручанням у міжнародну або внутрішню політику України, зі спробою змінити її територію або знизити обороноздатність, з ужиттям заходів щодо посилення економічної залежності України від інших держав тощо» [7, с. 820]. І. Слюсарчук та Н. Варенья відносять до підривної діяльності «зафіксовані належним чином діяння окремих організацій, груп та осіб, зокрема публічних, з формування та створення резонансу в суспільстві, що мають на меті настання негативних наслідків, які прямо або опосередковано завдають шкоду національній безпеці України» [8, с. 225 – 226].

Поняття «підривна діяльність» має й свої судові тлумачення у практиці Верховного Суду. Так, у постанові суду касаційної інстанції від 06.12.2021 у справі № 756/4855/17 (провадження № 51-7121км18) йдеться про те, що у контексті положень ст. 111 КК підривною діяльністю є дії іноземних держав, іноземних організацій або їх представників, спрямовані на підрив основ національної безпеки України та завдання істотної шкоди суверенітетові, територіальній

цілісності, недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України [9]. Така правова позиція повторена й у постанові Верховного Суду від 21.12.2022 у справі № 759/5737/17 (провадження № 51-2899км20) [10].

Таким чином, попри відсутність дефініції поняття «підривна діяльність» у КК України, констатуємо, що це поняття має усталений стандарт тлумачення як у теорії кримінального права, так і в судовій практиці. Водночас для більш точного описання змісту відповідного правового явища вважаємо за доцільне змінити термінологічний зворот «підривна діяльність» на зворот «розвідувально-підривна діяльність». Така пропозиція вже висловлювалася у теорії кримінального права України [11, с. 97–98]. Це сприятиме текстуальному відмежуванню розвідувально-підривної діяльності від власне підривної діяльності (у вузькому розумінні), у процес якої використовується метод підриву з використанням різноманітних матеріалів та речовин (наприклад, хімічних речовин, бойових припасів, вибухових речовин).

Список використаних джерел

1. Декларація Генеральної Асамблеї ООН про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, обмеження їх незалежності й суверенітету від 21.12.1965 № 2131 (XX). URL: <https://cutt.ly/O8o571o> (дата відвідув. 24.02.2023).

2. Декларація Генеральної Асамблеї ООН про зміцнення міжнародної безпеки від 16.12.1970 № 2734 (XXV). URL: <https://cutt.ly/o8o54ур> (дата відвідув. 24.02.2023).

3. Декларація Генеральної Асамблеї ООН про недопустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав від 09.12.1981 № 36/103. URL: <https://cutt.ly/a8o53PA> (дата відвідув. 24.02.2023).

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://cutt.ly/y8o52Jy> (дата відвідув. 24.02.2023).

5. Бантишев О. Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): моногр.; Нац. академія СБУ. Київ: Наук.-вид. від. Національної академії Служби безпеки України, 2002. 144 с.

6. Бантишев О. Ф., Шамара О. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): моногр. 3-тє вид., перероб. та доп. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. 198 с.

7. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.

8. Слюсарчук І., Варенья Н. Сутність підривної діяльності. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 9. С. 221–226.

9. Постанова Верховного Суду від 06.12.2021 у справі № 756/4855/17 (провадження № 51-7121км18). URL: <https://cutt.ly/i8o5NKb> (дата відвідув. 24.02.2023).

10. Постанова Верховного Суду від 21.12.2022 у справі № 759/5737/17 (провадження № 51-2899км20). URL: <https://cutt.ly/L8o5M0m> (дата відвідув. 24.02.2023).

11. Загинеї З. А. Надання допомоги у проведенні підривної діяльності проти України як спосіб державної зради. Науковий вісник Національної академії прокуратури України. 2016. № 3. С. 86–101. URL: <https://cutt.ly/A8oBzDi> (дата відвідув. 24.02.2023).

Мирко Гліб,

аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інституту держави і права імені
В.М. Корецького НАН України

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФІНАНСОВЕ ШАХРАЙСТВО

В умовах воєнного стану протидія шахрайству в фінансовій сфері є пріоритетним завданням для України, а особливо, під час відновлення конкурентоспроможної економіки після війни за рахунок підвищення іноземної інвестиційної активності, що потребує захисту з боку держави, насамперед кримінально-правовими заходами.

Норми кримінального законодавства України не містять поняття «фінансове шахрайство», проте з його змісту випливає, що це поняття безпосередньо пов'язане із кримінальними правопорушеннями у сфері кредитно-фінансової системи.

У диспозиції ст. 190 Кримінального кодексу України (далі – КК) закріплено кримінально-правове поняття «шахрайство» у загальному вигляді та визначається як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Законодавцем визначено місце цієї статті у розділі VI «Кримінальні правопорушення проти власності» КК.

Предметом шахрайських дій у сфері кредитно-фінансової системи, як правило, є фінансові ресурси (грошові кошти), що становлять основну частину майна відповідної установи. За надання завідомо неправдивої інформації кредиторам, якими є банки, фінансові установи або кредитні спілки, для одержання кредитів чи інших видів позик, за умови відсутності ознак складу кримінального